

ZAPISKI.

SLOVSTVO.

Dr. Ivan Lah: *Noč na Hmeljniku*. Oder. Zbirka gledaliških iger. Ljubljana, 1921. Izdaja »Zveza kulturnih društev« v Ljubljani. Založila »Tiskovna zadruga« v Ljubljani. — Prav in tudi previdno je, da to delce ne nosi nikjer očito, kaj prav za prav hoče, da je. Kot proizvod lepe besede morda tudi samo ne meri do tiste črte, kjer je stvaritev lepa sama v sebi, saj le preveč jasno kaže, da je forma za tendenco. Priložnostno delo posebne vrste je: nepravilno podana anekdota, prepletena s političnimi dialogi, a vse samo zato, da more lep francoski oficir, vzor vse civilizacije, konservativnim domačinom brati levite. Podobne stvari beremo v političnih uvodnikih, kadar so dostojni; pisani so v istem jeziku, z isto tendenco in proti istemu občinstvu. Dr. Lah je to nalogo opravil v zgodovinski sliki iz l. 1809. na način, da človek ves čas čuti, da je na delu žurnalist in ne umetnik.

O drami pa nikar! Trojica: gospa Hmeljniška, Evgen, Gardús, ki naj bi tvorila dramatični trikot, se igra skrivalnice. Vse res le radi besed. Veliko preveč povednih stavkov je tu, preveč osladnih parentez, ki žive samo iz ust do ušes priložnostne predstave, a drame same se prav nič ne tičejo. Govori o ljudstvu, o dekleh, o slabih potih, o pojmu naroda se preganjajo po odru. Umetnik bi bil podal tu žar umirajočega baročnega provincializma, kar se zdi — je dr. Lah tudi poizkušal, a je vse ostalo preveč v besedah. Vsaka oseba govori namreč le zase, v svoj opis in iz svoje glave, nikdar za dramo. In ker mora biti take igre tudi konec, nazadnje govori major Gardús vsem o domovini. Ta pa-

pirna narejenost naj bi bila nekak pendant k »Naši krvi«. Pa v jeziku ne odtehta niti ene strani Finžgarjeve besede in v nji ni ene kaplje pristnosti. Alegorija je oživela, pa smo spoznali, da osebe niso to, kar se je zdelo: saj so navsezadnje po večini tuji ljudje — čemu še zraven patetična domoljubna godba? Fr. Koblar.

Antón Medved: *Stari in mladi*. Ljudska igra v štirih dejanjih. Ljudski oder II. zvezek. Ljubljana, 1921. Izdaja in zalaga »Slovenska krščansko-socialna zveza«. — Ob tej knjižici nam mora biti žal moža, ki je napisal toliko mrtvih dram, zakaj to delce živi. Že preden je izšlo, se je širilo in po kratkih mesecih si je osvojilo vse male odre. Tu se je Medved prvič popolnoma otresel knjige, vzel snov neposredno iz življenja in jo zgradil ob odru — izobraževalnega društva. Žal res, da se je njega prijelo bolj kot vseh naših ljudi šolsko čitanje Schillerjeve tragedije in da je poleg tega ravno on pomagal ohranjevati rekvizitno romantičnost naših realistov v času, ko so življenje, delo in misel hodili že čisto druga pota. Povsod trpek, karkoli napravi, a trpka ni njegova misel, le občutek ob njem je trpek, ko vidiš povsod neskladnost, neorganičnost zlatega misleca. Še jezikovna zrna so anahronizem. Teh občutkov pri tem edinem delu ni. Snov, ki jo srečamo v vsaki vasi, ako ne tiči že vsaj v kali v sleherni družini; vedno umirajoči, a vedno živi kralj Lear. Tej snovi ni mogoče nič pridati, nič vzeti, povsod se zaokrožuje enako, pri visokih in nizkih, tudi pri Jamnikovih: Iz neenake ljubezni očetove do otrok sledi nujnost, da očetova dobrota pade v nič, a prezirana ljubezen se ravno v trpljenju poživi in

dvigne krivico. Z živim realizmom je slikana Jamnikova družina, le da romantična primes dejanja ta realizem moti. To je Prelesnikova denarna zgodba, ki je še malo neprekvašena, in pa stereotipna podoba tujega pokolenja Pličar Blaže. V romantičnost sega tudi prizor ob podrtem mlinu. Govor včasih zaide v nenaravnost. Vzkliki očetovi: o sin, hči, motijo. Kako je mogel izdajatelj pustiti lapsus na str. 76: »Denar sicer nimam pri sebi...«? Zdi se, da je rokopis šel skozi površne roke ali nobene, kajti kaka mala črta bi bila delu v prid.

Fr. Koblar.

A-Hifzi Bjelevac: Rene Logotefides. Roman u tri dijela. MCMXX. Izdanje »Novog Vijeka«, Sarajevo. Štamparija Daniel i A. Kajan.

Leta 1912. sem imel priliko v prestolici romantične Hercegovine, v ponosnem Mostarju, dalje časa občevati s pisateljem Bjelevcem. Muslimani so baš obhajali svoj veliki post. O lepih pomladanskih večerih me je obiskaval g. Bjelevac na vrtu mojega stanovanja v vili g. Smolčića blizu Štefanijinega šetališta. Ti večeri so se mi neizbrisno vtisnili v spomin. Sanjava mesečina, številni minareti, melanholično petje muezinov, turški post... na vrtu pa pri čaši vina in drugih zemskih dobrotah zapučen pogovor o prošlosti islama, o bajno lepem, a čudovito zanemarjenem Carigradu, o ponižujočem stanju, ki se nahaja v njem muslimanska žena, o neuspehu islama v Evropi in njegovi nezmožnosti, da bi si asimilirala slovanski Balkan, o tužnem stanju in o temni bodočnosti balkanskih Slovanov muslimanskega zakona...

Pogovor je bil iskren, prijateljski in gospod Bjelevac se je podal takega, kakršen je bil v resnici, kakor je mislil in kakor je čutil. Kako neizmerno oddaljen je ta Bjelevac od strogopravovernega muezina, čigar otožni glasi se razlivajo z vitkega minareta po belem Mostarju, — kako blizu in kako daleč je svoji globokoverni materi, ki jo iskreno ljubi... Bjelevac je musliman, toda pariško-zapadno odgojen; on vidi napake, družabne, gospodarske, socialne in kulturne, ki ovirajo islam, da se ne

more uveljaviti v borbi z zapadom, nego da izgublja pozicijo za pozicijo. Rad bi pomagal, toda lastni sobratje ga sumijo izdajstva in odpada od islamske vere... Rad bi pomagal ženi v islamu do primerne socialne, ekonomske in kulturne stopnje, toda sto in sto ovir, predvsem v obliki verskih pomislekov, mu valijo na pot. On ljubi islam, pa ne baš v strogo pravovernem zmislu nego bolj v splošnočloveškem, sempatija nekako estetskem smislu, toda on dvomi vanj... Odtod tista notranja razdvojenost, tisti pesimizem, ki se zrcali tudi v romanu Rene Logotefides.

Roman slika zadnjo fazo turškega absolutističnega carstva pod vladou Abdul Hamida. Tri opasne struje izpodkopujejo temelje absolutizmu Hamidovemu: a) velikogrška ideja, koje nositeljica je Rene Logotefides. Ta struja sanja o velikem grškem carstvu, čigar središče bi bilo v Carigradu, nekdanji prestolici bizantinskih carjev. Ta struja v svojih končnih konsekvencah žali Ishana Suzurzade, ki je s Krete doma, torej nekako napol Grk, vendar pa turški patriot, dasi velik nasprotnik absolutizma in kot tak navdušen pristaš b) mladoturškega pokreta. Ta bi rad Turčijo popolnoma preuredil po zapadnoevropskih nazorih, ne računajoč pri tem na široke konservativne mase naroda, ki bi jih moral jemati v poštev; c) turanski pokret. Tega vodi pesnik, muzik in politik Dindar Haki, ki ne premano poudarja misel, da se država gradi od spodaj navzgor, ne pa od zgoraj navzdol. Narod je država; treba je, da narod izrazi svojo voljo, zato ga je pa treba umsko, srčno in ekonomsko dvigniti. Iz ozadja se pomlajata še dve ideji, in sicer d) arabska, ki zagovarja misel politične samostojnosti vseh arabskih zemlj; pobornica te ideje je Turkinja Ifeta, ki živi v Bajrutu v izgnanstvu med Arabci; naposled še e) armenska ideja, čije nositelji zagovarjajo odcepitev armenskih ozemelj od turškega carstva, da se tako osnuje samostojna velika Armenija. Boj med temi več ali manj nepomirljivimi idejami se v romanu ne dobojuje do kraja. — To je idejno ogrodje in obenem težišče